
אהרן אמיר

כשאני נדרש כיום לשאלה הנוגעת לעתידה של מדינת ישראל בטווח ההיסטורי של כמה עשרות שנים או יותר, על כורחי אני זוכר איך הגבתי כאשר נשאלתי בשנות השבעים, לא פעם ולא פעמיים – הן לפני מלחמת אוקטובר והן לאחריה, הן בארצנו והן מחוצה לה – אם בשנת 2025 לספירה, דרך משל, עוד יהיה למדינה הזו קיום, לדעתי, או שמא תהיה כבר בחזקת אפיזודה מן העבר. בזמנו הייתי משיב על שאלות כאלו בהתרסה נחושה, ואם גם במלוא כובד הראש היאות, שאין לי כל ביטחון אם במועד הרחוק ההוא יהיה עוד קיום לברית-המועצות מכאן ולארצות-הברית מכאן, אך על קיומה של מדינת ישראל אני מוכן ומזומן להמר (אף שיצאתי, כמובן, מתוך הנחה אופטימית שבבוא מועד הפירעון כבר יהיה חלקי עם ישני עפר).

והנה ראה זה פלא: על אף מראית העין של עצמה אדירה, מונוליתית, אכן קרוס קרסה ברית-המועצות עוד בשנת 1990, בהיות ישראל עולת הימים אך בת ארבעים ושתיים, ובאיחור של שש שנים בלבד לעומת מועד הגבול שהציב היסטוריון רוסי בשם אמאלריק בספרו האם תחקיים ברית-המועצות אחרי 1984? להיעלמותה של "קיסרות הרשע".

לא כך דינה של ארצות-הברית, כמובן. בעצם הימים האלה, כאשר כמעט כל מדינה על פני כדור הארץ נידונה לזעזועים קשים בתחומי הכלכלה, המטבע והחברה, נראה כאילו מעמד המונופול האימפריאלי שלה מתבסס והולך חדשות לבקרים. עם זאת, בעצם הימים האלה סוציולוגים, פוליטולוגים ואנשי רוח לסוגיהם, משני עברי האוקיאנוס האטלנטי (או השקט), אינם פוסקים מלהצביע על סתירות פנימיות מעמיקות והולכות בחברה האמריקנית על שלל רכיביה, ולהציג תופעות של משבר זהות, אבדן הסולידריות הלאומית, הסתחפות התודעה האזרחית והשחתת מידות מרחיקת לכת, כמעט גורפת-כל. כל אלו פותחות פתח רחב כפתחו של אולם לחשש שמא תהיה "המאה האמריקנית", זו האחרונה לאלף השני, גם אחרונה לקיומה של אמריקה כמדינת לאום מאוחדת, מנהיגת העולם. אך הבה נחזור לגופו של ענייננו, לאמוד את עתידה של מדינת ישראל. בשנים הראשונות לתקומתה נשאלו השאלות הנוגעות לכך, לעתים קרובות ביותר, בנימה

מובהקת של ספק ואי אמון, כמובן. בכמה מן הרגעים הקשים של מלחמת 1948 אף נתלוותה לשאלות אלו מידה גדושה של אימה וייאוש, או לפחות של חרדה עזה וכנה לבאות. ואילו בשנים שבהן עוד לא הייתה ישראל ולא נבראה אלא משל הייתה, או לכל היותר משאת נפש ערטילאית – שרבים מבעליה התביישו להודות בה אפילו בינם לבין עצמם, כל שכן ברשות הרבים – ניסרו בחלל שאלות נוקבות לגבי עצם הסיכוי להקמתה, ואפילו לגבי נחיצותה או צידוקה.

העיסוק בשיעורו, בתוחלתו או אף בטיבו של העתיד המזומן לישות שבטית, לאומית או מדינית זו או אחרת מוכר וידוע הוא בכל דור ודור כעיסוק רגשי-אינטלקטואלי לחוקרים במופלא, שמטבע הדברים יש בהם ברוכי דמיון וחרפי שכל ויש בהם מפותמי הזיות או רדופי ביעותים. לעתים קרובות יש לו לעיסוק זה כר יניקה אידיאולוגי או אף תיאולוגי, דבר המאפיין במיוחד את נבואות הזעם והחורבן של נביאי התנ"ך, וכנגדן במידת מה לפחות אף את אלו הקרויות נבואות נחמה שבאותו ספר הספרים. הוא הדין, כידוע, גם בהנחת היסוד של ההיסטוריוסופיה הנוצרית הקלאסית, ששקדה להציג את ישראל "החדש" כניגוד-השלמתו של ה"שן", ואת הברית ה"חדשה" כמקבילה-מתחרה לזו ה"שנה".

אי הוודאות היא, כמובן, יסוד מוסד בהוויית העולם, קל וחומר בהוויית האנושית. אם נרהיב עוז בנפשנו להתקרב אל סף האבסורד, נוכל לומר שבדיעבד דומה כי בתולדות המאה העשרים, לפחות, היו ההפתעות הדבר הפחות מפתיע, ובמהלכה אפשר היה יותר מכל לצפות לבלתי צפוי. על דרך ההיקש אולי מותר לנו לפסוק שכך יכלו לסכם את ניסיונם אנשים בעלי ראייה כוללת בכל פרק מפרקיהם של דברי הימים. בהיסטוריה רצופת הפורענויות של היהודים כעדת פזורה נרדפת – ואולי אף גאה באומללותה – לקח זה קונה לו משמעות ספק דטרמיניסטית, ספק אפוקליפטית. כך נעשו אסון וחידלון חלק אימננטי, כמעט עקרוני, מן התודעה הקיבוצית, כרוכים יחד כמחלון וכליון, שני האחים האפרתים ממגילת רות, וצפויים כשכול וכישלון.

לא ייפלא אפוא שספקות כבדים וסיוטי אימים ליוו את ההתיישבות החדשה בארץ ישראל מראשיתה. תכופות אף הובעו בפרהסיה, בגילוי לב ובתוקף מוסרי, בפי מוריה, חזויה ונושאי דגלה. אחד העם וביאליק, י"ח ברנר וא"צ גרינברג נתנו להם ביטוי צלול או אף מכמיר לבב, איש-איש כדרכו וכמזגו. גם כאשר נקשרו להם תקוות משיחיות מרקיעות, לא גרע הדבר מכובד המועקה. אפילו בחללה של ישראל ריבונית, ממלכתית, שמקורב ומרחוק משכימים לפתחה ועל קרובים ורחוקים מוראה (יותר על רחוקים מאשר על קרובים, למען האמת), עדיין הם מרחפים ומנסרים. עתה כאז. משמע: אין הם רק פועל יוצא ממצואות קשה או

בעייתית. יונקים הם מאותם רבדים דשנים ומדושנים שבנפש היהודי, שראשיתם פסימיות דוויה ופטליסטית ואחריתם הלקאה עצמית מזוכיסטית.

ובכן, את ביטחוני המוצק (והחריג) בעתידה ובאריכות ימיה של מדינת ישראל (בין אם תוסיף להתקרא בשם זה, על ממדיו ה"אמוניים"–תיאופוריים, ובין אם תבחר לה שם היאה יותר למדינת לאום) הייתי יכול לבסס על ניתוח השוואתי ומושכל של נתונים סטטיסטיים המתייחסים ליכולתה הצבאית, המדינית, המדעית, הטכנולוגית והעסקית, על הרקע הגיאופוליטי, האנושי והתרבותי של הסביבה שבה היא שתולה. אבל התנאי המכריע, הגורלי לביטחון זה, כרוך במהותו של אותו עתיד – כלומר, במהותה של המדינה לעתיד לבוא. רוצה לומר: בשינוי היסודי, המתחייב והמיוחל, בערכיה.

הלשון העברית לא הייתה שבה להיות חי הנושא את עצמו לולא עברה תהליך של "דה־סקרליזציה", שהפך אותה מ"לשון קודש" ללשון יום־יום, לשון של חול (ואפילו חול שבחול). כך גם מדינת ישראל אין לה עתיד אלא במידה שתעבור תהליך מופלג של "דה־יודאיזציה", שיגאל אותה מבלואי לבושה ה"אידיאוקרטי" ומדפוסי מחשבה ופעולה של "מדינה יהודית" (או "מדינת היהודים"). בעולם האומות כפי שהוא תמצא זו אז את מקומה – לא עוד כמדינת קהילה או עדה אלא כמדינת לאום טריטוריאלית, חילונית ודמוקרטית, כחי הנושא את עצמו, בר קיום ובר שלטון.

ואז, "השמים יהיו הגבול".

אהרן אמיר הוא סופר, משורר ומתרגם.